

Pukovnik
MARIJAN MOŽGON

Intervencionistički ratovi nisu novina današnjeg sveta

Današnji međunarodni politički i vojni odnosi opterećeni su mnogim problemima. Ti se problemi na mikro-planu mogu locirati na odnose između dveju susednih država (nerešena granična pitanja, problemi nacionalnih manjina i druga pitanja iz širokog spektra međudržavnih potreba), a na širem planu na odnose između vojnih blokova. Upravo taj makro-plan vezan za vojne saveze dovodi neke ljude na pomisao da u istoriji ratova i ratovanja nije bilo intervencionističkih ratova. Zbog toga se katkad u štampi pojave tvrdnje koje mogu biti shvaćene kao činjenice isključivo vezane za današnji vojno-politički trenutak i stanje posle drugog svetskog rata. Takvo gledanje i shvatanje nije ispravno. Stoga ćemo ovom prilikom pokušati da objasnimo kada se po prvi put naučno obrađuju intervencionistički ratovi.

Pravo na tvrdnju da intervencionistički ratovi nisu doktrinarne novine i tvorevine današnjeg vremena daju nam još teorijske postavke poznatog vojnog teoretičara generala Anri de Žominia. U svojoj studiji »Ratovi radi intervencija«¹, autor je to pitanje svrstao u član 5, koji je obrađen i objavljen još daleke 1829. godine.

Poimanje snaga za intervenciju u intervencionističkim ratovima zaslužuje posebnu pažnju i zato što su njihovo mesto i pojava

¹ Anri de Žomini: *Pregled ratne veštine*, Geca kon A. D., Beograd, Stamparija Draga Gregorića, 1938, str. 58—62.

u doktrinama velikih sila sve evidentniji i što je to postala vidljiva praksa njihovog ponašanja u međunarodnoj zajednici. Intervencionističke ratove velike sile, uglavnom, vode samo za sopstveni račun i za tu aktivnost angažaju i snage sopstvenih vojnih blokova. U poslednje vreme intervencionističke ratove vode i neke druge države koje nisu članice vojnih saveza, pa se upravo zbog toga mora reći da su ti ratovi postali sve veća opasnost po svetski mir. Mešanje u unutrašnje probleme drugih zemalja, na žalost, sve više postaje manir i nekih manjih država.² Okolnost da se u intervencije upušta sve veći broj zemalja dovodi čovečanstvo, a time i svetski mir uopšte, do novih opasnosti i upućuje na stalni oprez i stalne mere borbene gotovosti iz više mogućih pravaca u odnosu na susede, odnosno na vojne blokove. Ilustracije radi mogli bismo u poslednjih dvadesetak godina navesti brojne primere koji svedoče o ratovima koji su bili intervencionistički, kao što su u Čileu, Jordanu, Iranu, Zapadnoj Sahari, Avganistanu, Čadu, Čehoslovačkoj itd. Pogodnosti o kojima je govorio Žomini u današnjim intervencionističkim ratovima su još i veće s obzirom na savremena borbena sredstva, u prvom redu vazduhoplovstvo i brojne oklopno-mehanizovane snage. Na takav zaključak, osim drugih, upućuje nas i višekratna intervencija Južnoafričke Republike protiv nesvrstane Angole. I u današnjim uslovima zastupljen je princip »koristi«, tj. ekonomičnosti. On se najčešće izražava kroz angažovanje relativno malih snaga (prema nekim podacima, u Angolu je upalo svega oko 45.000 vojnika sa savremenom tehnikom), ali uz primenu vazduhoplovstva i vazdušnodesantnih snaga u kombinaciji sa brzim i dubokim prodorima oklopno-mehanizovanih snaga na odabranim pravcima postigle su pun uspeh. Razume se, tom uspehu doprinela je i nespremnost Angole da se odupre intervenciji, a i tamošnje nesređene političke i druge prilike. Korisnost, tj. ekonomičnost je izgleda maksimalna u slučajevima, a takvih je sigurno bilo, kada se u zemlji predviđenoj za intervenciju nađe pogodna grupa ljudi (vojnici ili političari — u prvom redu) koja, uz minimalna finansijska ulaganja, pristane da izvrši državni udar u korist finansijera spolja.

I dalje, Žomini kaže: »Država koja interveniše stavlja na vagu svoju snagu u korist onoga kome ukazuje pomoć.« U tom pogledu mnoge sile su demantovale Žominija. Naime, gotovo bez izuzetka, nijedan intervencionistički rat nije vođen u korist nekog drugog, već isključivo radi ostvarivanja vlastitih interesa i ciljeva. Ipak, iz niza dosadašnjih intervencionističkih ratova proizilazi značajan zaključak

² U tom smislu se mogu tretirati i potezi Albanije prema našoj zemlji.

da gotovo nijedna intervencija nije izvršena na države koje su bile odbrambeno jake i rešene na upornu odbranu, a i ako je dolazilo do »stavljanja na vagu svojih snaga« u korist nekog, onda su čak i supersile bile prisiljene da se sramno povuku iz takvog intervencionističkog rata.

Žomini govori i o »ukazivanju pomoći«. Danas se u tom istom smislu pominju termini kao što su: pomoć protiv ove ili one opasnosti, bratska pomoć, internacionalistička obaveza itd. Naoko forma je uvek različita i maskirana savremenijim izrazima, ali je suština u najvećem broju slučajeva ista, a posledice čak mnogo tragičnije. Sve je to zbog toga što država koja je »zatražila pomoć« ne može se više nikada rešiti »pomoci«, već ostaje u stalnom zavisnom odnosu od snaga za intervenciju koje, razume se, vešto izmišljaju nove i sve veće opasnosti po zemlju koju »štite« kako bi opravdale svoj produženi boravak u »bratskoj« zemlji. Ta suština se nekada svodila i poistovećivala sa intervencijama koje su vodile povećanju kolonijalnog carstva, ratovima protiv pobunjenika u dominionima itd. Rezultanta svih tih pomoći bila je dalje materijalno bogaćenje kolonijalnih velesila. Dakle, kolonijalna sila je, u stvari, uvek izvlačila korist za sebe. Intervencionističke snage su »pomagale« i krajevima gde su intervenisale, ali je rezultat te »pomoci« u efektima bio suprotan i na štetu domaćina, tj. pomogle su narodima i zemljama pa i celim kontinentima da ostanu robovi i kolonije i do današnjih dana.

Današnja »pomoć« izražena kroz intervencionističke ratove je, u suštini, ista kao i ranije i mislimo da se može podvesti pod zajednički nazivnik — neokolonijalizam. Dakle, ne radi se o promeni suštine, već samo o novoj formi porobljavanja naroda i država. Sve, ili gotovo sve, savremene intervencije završavaju se praktičnim ograničavanjem suvereniteta, uključivanjem u vojne ili ekonomske saveze, promenama vlada koje često sa sobom dovode intervencionističke snage. Umesto stvarne pomoći, one imaju za cilj strategijsku korist za silu koja interveniše (izlaz na svetsko more, razdvajanje ili slabljenje snaga suprotnog bloka u zonama podkontinenata ili kontinenata i sl). Intervencionisti defakto pomažu sebi isto kao što su to činili kolonizatori u ranijim vremenskim razdobljima.

Takvu »pomoć« danas, uglavnom, pružaju velike sile obrazlažući je različitim motivima. One to čine samo radi obezbeđenja sopstvenih interesa u pojedinim zemljama, odnosno regionima sveta.

Prema Žominijevim pogledima, postoje dve vrste intervencija: »kada jedna država hoće da se umeša u unutrašnje prilike svojih suseda i druga, kada nađe za shodno da iskoristi spoljne odnose«. Prvi deo stava je jasan i danas, verovatno, najprisutniji u odnosima

velikih sila prema drugim državama, uključujući tu i članice pojedinih vojnih blokova, ekonomskih saveza i slično. Ceo taj problem odnosa između vodećih sila i drugih država može se predstaviti kroz dobro poznati izraz — ograničeni suverenitet. Problem i egzistencija ograničenog suvereniteta danas nisu vezani samo za intervenciju oružanim snagama. Intervenciji oružanim snagama, tj. intervencionističkom ratu obično prethodi čitav niz, za običnog čoveka, teško prepoznatljivih intervencionističkih postupaka: materijalna pomoć, tj. krediti — uslovljavaju se neulaskom komunista u vladu, povećanim kamatnim stopama na valutu vodeće zemlje, pretnjama ili jednostranim prekidanjem ekonomskih ugovora (ovo se posebno odnosi na trgovinu i dr. vezano za strategijske sirovine — gorivo, hranu, sirovine u opštem značenju i sl.); pozivi na pobunu protiv legalnih vlada ili njihovo obaranje uz pomoć spolja finansiranih državnih udara; pružanje gostoprimstva i uspostavljanje tutorstva nad grupama i pojedincima iz redova emigracije koji su nezadovoljni konkretnim stanjem u matičnoj državi, i sl. Opasnost se povećava u meri u kojoj narastaju interesi velike u manjoj zemlji. Suprotno, opasnosti od intervencionističkih postupaka, mislimo na one bez primene oružane sile primarno, smanjuju se zavisno od spremnosti i mogućnosti naroda da se suprotstavi svakoj pa i vojnoj agresiji, ili da se odreknu »vojne pomoći«. Kraće rečeno, opasnost od »pomoći« se smanjuje u meri u kojoj potencijalni »pomagač« počinje osećati svoju nemoć. Po prvoj Žominijevoj mogućnosti, vrhunac, predstavlja direktno angažovanje oružanih snaga agresora radi »sređivanja« unutrašnjih prilika u zemlji žrtvi agresije, čemu najčešće prethode vojni manevri u blizini područja ili države gde se želi, odnosno namerava intervenisati (sve to obzirom na relativno brzo uspostavljanje vazdušnih mostova, iako i to nije neophodan prethodni uslov).

U sklopu druge vrste intervencije, tj. »da iskoristi spoljne odnose«, u prvom redu moramo posmatrati podelu sveta na interesne sfere. Ovu podelu naglašavamo prvenstveno zbog toga što se retko dešava neposredno zadiranje u sferu uticaja suprotne strane, ili se to čini prikriveno. Ali, bio je a ima i danas slučajeva da se potpuno otvoreno atakuje na interese suprotne sile. Unutar interesnih sfera ili, konkretnije, unutar vojnih i ekonomskih saveza intervencije su postale gotovo pravilo. To pravo zadržavaju velike sile i blokovi za sebe. Oni se prema sferama uticaja ponašaju kao »zaštitnici« proklamovanog, najčešće, prisilnog zajedništva u paktu, bloku, lageru ili sasvim svedjedno kako bi se takva zajednica još mogla nazvati. Neposlušnost i unutar bloka se, obično, vrlo oštro kažnjava. Intervencija velike sile same ili nekakvih zajedničkih snaga mora se, tako-

de, uključiti u intervencionističke ratove sa krajnje negativnim posledicama po zemlju i narod protiv koje se interveniše. I ovde intervencionisti štite svoje interese, a najmanje vode računa o interesima i slobodama ugroženih naroda. Primera za to, na žalost, ima mnogo i nije ih teško uočiti i u dnevnoj štampi. Pošteni i miroljubivi svet takve ispade, tj. intervencije sasvim lako, i to s punim pravom, definiše i prepoznaje kao: rasizam, nekolonijalizam, neofašizam, elitizam naroda »vođa« i sl. Zbog toga svaku vojnu, pa i drugu intervenciju prema zemlji u bloku ili van njega, definišemo kao akt nasilja, nedemokratski čin, reakcionarnu akciju suprotnu pravima svakog naroda da svoje unutrašnje probleme rešava onako kako to njemu odgovara.

Prema »pravu na intervenciju« Žomini je, po nekima, zauzeo, neutralan stav, odnosno samo je teorijski konstatovao postojanje intervencionističkih ratova. Svejedno, on je ostao vojni klasik i teško je pretpostaviti da je ta njegova poslednja konstatacija značila odobravanje agresije. Naprotiv, više smo skloni verovati da je on bio protiv ovih i sličnih ratova, tim pre što je na više mesta naglašavao nečasnost rata. U naše vreme, međutim, nakon dubokih ekonomsko-socijalnih i političkih promena koje su usledile posle drugog svetskog rata, uz postojanje Organizacija ujedinjenih nacija, teško je i poverovati da se ljudi još uvek moraju pokoravati primenom spoljnih sila rata i intervencija.

Zanimljivo je da Žomini u svom prethodnom delu »Pregled ratne veštine« govori i o genezi snaga za intervencije i intervencionističkim ratovima. S tim u vezi, on kaže: »Rimljani duguju deo svoje veličine tim intervencijama. Ni carstvo nekadašnje engleske kompanije ne može se drugačije objasniti. Mešanje u unutrašnje prilike nije uvek uspešno. Rusija za svoj razvoj i deo svoje veličine ima da zahvali umešnoj intervenciji svojih careva u poslove Poljske. Naprotiv, Austrija za malo nije krahirala zbog mešanja u francusku revoluciju.« Takvih neuspelih intervencija bilo je i posle drugog svetskog rata, ali se i pored toga velike sile još uvek ne odriču prava na akt intervencije. Izgleda da intervencionisti ne žele da se uče na primerima istorije i da je za njih najvažnije ne dozvoliti gubitak prevlasti na svetskom planu. Te činjenice ukazuju da se sve intervencije sračunate na uske sopstvene interese i na proširenje svoje dominacije nad zemljama, regionima ili čak i celim kontinentima.

A kada je, opet, reč o klasifikaciji tih ratova i njihovim osnovnim uzrocima, čini se da i danas važe teorijske postavke Žominija, koji navodi sledeće razloge za otpočinjanje intervencionističkih ratova:

1. ugovor o vojnom savezu sa obavezom da se savezniku pritekne

u pomoć; 2. održavanje stanja koje se zove »politička ravnoteža«; 3. iskorišćavanje otpočetog rata, kako Žomini kaže, »može biti ne samo radi obrta ishoda, već i da se osigura korist za onoga koji interveniše«.

Razmatrajući odnose susednih država, po principu jači i slabiji, i mešanje jedne u poslove druge države, Žomini kaže »da jedna država nazaduje usled suviše naglog jačanja suseda i da i drugorazredna država može postati arbitar kod političkog kolebanja, ako ume da u pogodnom momentu stavi na vagu svoje snage«.

Takva stvarnost je i danas prisutna, kao što je to bila česta praksa i ranije. Moguću ulogu i ponašanje takve države osetili su i naši narodi više puta kroz svoju burnu istoriju. Zbog toga su i naša spoljnopoliitička opredeljenja, u čitavom posleratnom razvitku, kategorična i jasna.

Govoreći o raznim vrstama intervencija i ratovima i snagama koje u njima mogu učestvovati, Žomini je napravio sledeću podelu: 1. rat u koji se ulazi na bazi prethodno sklopljenih ugovora i sa »vojskom čija je jačina određena ugovorom«; 2. intervencionističke snage predstavljaju »glavnu snagu radi pomaganja slabijeg suseda i njegovog održavanja i u tom slučaju je vojište daleko od granice«; 3. država se može javiti kao glavna snaga »na jednom susednom ratištu, što se obično dešava u koaliciji više velikih sila protiv jedne«; 4. može se intervenisati u već postojećem sukobu ili pre objave rata.

Te četiri vrste ratova za intervencije mogu se vrlo lako prepoznati i danas. Oni su se vodili ili se trenutno vode u pojedinim regionima sveta sa istim ciljevima. Radi boljeg uočavanja njihovog broja i karaktera dovoljno je istaći neke već dobro poznate činjenice. Naime, posle drugog svetskog rata često je upotrebljavana vojna sila u najrazličitijim vidovima i oblicima; zabeleženo je oko 150 ratnih sukoba i vojnih intervencija u kojima je poginulo oko deset miliona ljudi. Ako bi se uzeli i najnoviji ratovi i razne manje intervencije, te cifre bi sigurno bile daleko veće i poraznije po svet dvadesetog veka.

Sušтина i pravi motivi svih tih ratova i intervencija su dobro poznati i oni se izvode pod najrazličitijim izgovorima, pri čemu se lažno prikazuju istinski ciljevi političke i ekonomske dominacije. Pojedini interventi idu tako daleko da pravo stanje kriju i od sopstvenog naroda, koji o »prijateljskom dočeku« može zaključiti samo na osnovu broja poginulih i ranjenih sopstvenih vojnika angažovanih u intervencionističkim snagama. U novije vreme u okviru specijalnog rata sve češće se javljaju, nazovimo ih uslovno, i specijalne intervencije. Pod tim pojmom, u stvari, podrazumevamo sve pre-

vratničke akcije i delatnosti i uvođenje diktatorskih vojnih režima u pojedinim zemljama, čija se finansiranja vrše spolja. Razume se da je to jedan od najgrubljih vidova mešanja u unutrašnje stvari drugih zemalja i ugrožavanje osnovnih demokratskih prava i sloboda malih naroda. Istorija je na žalost, prepuna primera iz kojih se vidi da su i ranije bili organizovani i izvođeni brojni pučevi. Oni su kao i danas, bili organizovani na različite načine i ne retko radi direktnog mešanja spolja. Dosta je primera kada su pučevi i druge akcije bili izvođeni na račun ili pod direktnim okriljem crkve. I danas se pojedine crkve javljaju kao činioci mešanja u unutrašnje prilike drugih zemalja.

Ako bismo na kraju tražili kakav zaključak, on bi glasio:

1. Intervencionistički ratovi nisu doktrinarne novine sadašnjeg vremena. Oni su samo prilagođeni sadašnjem vojno-političkom trenutku i u poslednje vreme postaju brojniji, a savremeni su i po snagama i sredstvima kojima se vode.

2. Sve većem broju ovih ratova pogoduje podela sveta na interesne sfere, postojanje blokova i njihovo neprestano nadmetanje.

3. Prevazilaženju tih ratova mogu doprineti nesvrstanost, rešavanje nastalih problema putem pregovora, pomoć zemljama u razvoju kroz prihvatanje i praktičnu realizaciju nove ekonomske politike.

4. Mogućnost za izbijanje intervencionističkog rata se smanjuje povećanjem odbrambeno-samozaštitnih aktivnosti svake države. Odvrćanje od agresije je toliko snažno koliko je čvrsto unutrašnje jedinstvo naroda i svest o potrebi za rešavanjem svih gorućih unutrašnjih pitanja svake zemlje.